

ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Беляєв С.Б.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради

Якісна професійна підготовка майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку національної системи освіти передбачає володіння прийомами упровадження в освітній процес нових педагогічних технологій. На основі аналізу вимог до професійної діяльності вчителя, методологічних підходів, які забезпечують наукове обґрунтування засобів професійної підготовки, було акцентовано увагу на необхідності організації самостійної навчальної діяльності.

Ключові слова: професійна педагогічна підготовка, педагогічні технології, самостійна робота студента, засоби професійної підготовки.

Постановка проблеми. Питання забезпечення належної якості професійної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу набувають все більшої актуальності із розвитком педагогічної науки та у зв'язку із постійним уточненням функціональних обов'язків та оновленням методичного забезпечення навчального процесу. Сучасні тенденції упроваджувати в освітній процес педагогічні технології пов'язані із бажаннями і можливостями розв'язувати більш ефективно традиційні і нові завдання, що визначаються для педагогічних працівників. У зв'язку із цим набуває актуальності питання визначення засобів професійної педагогічної підготовки до упровадження в освітній процес педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різних аспектах професійна підготовка в умовах вищого педагогічного навчального закладу розглядалась у роботах С. Архангельського, С. Гончаренка, В. Гриньової, І. Зязюна, М. Євтуха, Н. Нічкало, О. Пехоти, В. Сластьоніна, В. Чайки. Забезпечення формування достатніх знань для використання у власному педагогічному досвіді сучасних педагогічних технологій стало предметом педагогічного дослідження Л. Лісіної [4, 5]. Нею були розглянуті різні наукові та процесуальні аспекти підготовки вчителів до використання освітніх технологій в умовах післядипломної освіти. Зазначене педагогічне дослідження залишило відкритим питання забезпечення професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій в умовах навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз результатів педагогічних досліджень дає підстави для уточнення проблеми, яка полягає у необхідності створення цілісної системи підготовки фахівця, яка б співвідносилась із існуючою системою професійної педагогічної підготовки та одночасно спиралась на системний аналіз у визначенні цілей і змісту, а також діяльнісний і технологічний підходи у визначенні засобів реалізації.

Метою статті є визначення засобів професійної підготовки майбутніх учителів до розробки та використання педагогічних технологій в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні професійна підготовка до розробки і використання педагогічних технологій визначається у якості результату спеціально організованої педагогічної взаємодії у межах системи вищої педагогічної освіти, а її специфічні ознаки вказують на необхідність визначення адекватних педагогічних підходів до реалізації. При цьому слід враховувати специфічні ознаки навчальної діяльності, управління якою має соціально-детермінований, системний,

цілеспрямований характер, що є підставою для спеціального добору засобів професійної підготовки враховуючи характер прогнозованих умінь.

Конкретизоване у ході дослідження протиріччя між очікуваною готовністю випускника вищого педагогічного навчального закладу до використання педагогічних технологій та фактична відсутність наукових підходів до забезпечення формування системи профільних умінь стало підставою для конкретизації засобів професійної підготовки. У ході дослідження ми взяли до уваги позицію О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонової [2], які вважають, що у процесі підготовки майбутнього педагога до роботи важливу роль відіграє професійна умілість, що реалізується через систему специфічних професійних умінь. Розкриття змісту поняття професійної умілості вказує на тотожність природи даного поняття і готовності до використання педагогічних технологій. В обох випадках передбачається створення моделі умінь, кожне з яких є результатом залучення у спеціально визначені види діяльності із використанням оптимального комплексу засобів управління навчальною діяльністю.

Характер професійної педагогічної діяльності, який І. Дичківська розкриває у контексті вимог до виконання професійних обов'язків із конкретизацією категорії «педагогів-майстрів, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи» [1, с. 28], вказує на її тотожність із комплексом професійних педагогічних умінь, які утворюють зміст поняття професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій. У той же час є підстави розглядати окремо загальнопедагогічні і спеціальні вміння.

До загальнопедагогічних належать: вміння аналізувати різні педагогічні концепції, педагогічні ситуації, індивідуальні і вікові особливості різних вікових категорій учнів, процес і результати своєї професійної діяльності; вміння формувати цілі, завдання професійної діяльності, прогнозувати перспективні результати, моделювати зміст, форми та методи педагогічної діяльності у можливих педагогічних ситуаціях, моделі поведінки учнів та способи коригувального впливу на них; вміння реалізувати поставлені завдання, добирати продуктивні форми, методи і прийоми під час роботи з різними категоріями учнів, планувати шляхи удосконалення власної педагогічної діяльності; вміння встановлювати доброзичливі стосунки, проявляти делікатність, толерантність; вміння приймати оптимальні рішення, що сприятимуть власному особистісному розвитку та розвитку вихованців, формуванню учнівського колективу; вміння оцінювати результати власної роботи і контролювати на цій основі

свою діяльність, психічних стан, поведінку; вміння, що характеризують здатність займатись різними видами діяльності, що опосередковано мають відношення до педагогічної діяльності.

До групи спеціальних належать: вміння здійснювати аспектичний аналіз сучасних наукових теорій включаючи суміжні галузі науки з метою визначення перспективних напрямків еволюційних процесів у педагогіці щодо пошуку ефективних шляхів вирішення традиційних педагогічних задач, прогнозування виникнення нових педагогічних задач на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку соціуму, оцінювати перспективні можливості користування традиційними методами педагогічного впливу і визначення на цій основі доцільності пошуку нових; вміння проводити власні теоретичні і практичні дослідження щодо можливості запозичення і впровадження нових освітніх технологій або окремих проникаючих елементів освітніх технологій з метою вирішення актуальних педагогічних задач, здійснювати незалежну експертну оцінку нових підходів, прийомів, педагогічних технологій; вміння на основі відомих підходів утворювати модернізовані методи, засоби, прийоми, технології навчання та виховання; вміння, які пов'язані із педагогічним моделюванням, результатом якого є створення нових освітніх технологій.

Обумовлені вимогами до професійної педагогічної діяльності загальнопедагогічні та спеціальні вміння за своїм характером вказують на принцип саморозвитку, активності і самостійності у процесі професійної педагогічної діяльності. До таких висновків ми також прийшли скориставшись вимогами діяльнісного підходу в освіті, у межах якого розкриваються принципові закономірності управління навчальною діяльністю, взаємозв'язки її характеру й можливих результатів. У даному контексті ми спирались на наукові підходи до вивчення людини з позиції її унікальності, відкритості до неперервного саморозвитку, самореалізації (М. Бахтін, Н. Бубер, А. Маслоу, А. Печчеї, К. Роджерс, В. Солов'єв, Е. Тоффлер, М. Хайдеггер), положення теорії самоосвітньої діяльності (В. Андреев Д. Богоявленська, Т. Браже, К. Вазіна, С. Вершловський, Е. Зеер, В. Зінченко, Н. Кузьміна, І. Лернер, В. Ляудіс, А. Маркова, О. Матюшкін, С. Рубінштейн, М. Скаткін, І. Харламов, В. Шадриков, В. Шубінський), визначення стратегії створення особистої траєкторії життя (В. Зеньковський, М. Каган, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Надбання діяльнісного підходу в освіті показали, що засоби забезпечення професійної підготовки мають передбачати повний спектр завдань для самостійної навчальної діяльності. Самостійна навчальна діяльність є «однією із форм навчання, при якій студент без допомоги викладача оволодіває навчальним матеріалом як у процесі аудиторних, так і позааудиторних занять: вона сприяє розвитку таких якостей, як самоорганізація і самоконтроль, розвитку мислення, творчому підходу до питань, що вирішуються, самостійному пошуку і запам'ятовуванню інформації, що значно підвищує ефективність навчання» [3, с. 12]).

У створенні цілісної системи професійної підготовки організація самостійної роботи є важливою умовою розвитку самостійності у вимірах очікуваних результатів: вміння планувати свою діяльність (визначати цілі та шляхи їх досягнення); вміння об'єднувати свої ресурси та спрямовувати їх на досягнення поставлених завдань; вміння керувати своєю діяльністю, що передбачає наявність умінь самоконтролю і корекції своєї діяльності у процесі

безпосереднього виконання поставлених завдань. Самостійна робота є основним інструментом професійного становлення та самовдосконалення особистості, а у зв'язку із необхідністю забезпечення професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій її актуальність істотно зростає. Вона стає необхідною у процесі формування системи теоретико-методологічних знань та практичних умінь свідомо використовувати теоретичні знання, поєднання яких є спектр нетипових педагогічних ситуацій у розрізі традиційних завдань педагогічної діяльності та система нових задач, що потребують нових педагогічних підходів.

Вивчення сукупності теоретико-методологічних підвалин організації навчального процесу з позиції врахування закономірностей його функціонування, що розкриті у положеннях системного підходу і радикально відрізняються від традиційних суб'єктно-діяльнісних наукових теорій, діяльнісного і технологічного підходів, також вказує на необхідність забезпечення активності і самостійності у здобутті фахової підготовки. На це вказують кілька принципових моментів.

З точки зору опанування системою теоретичних знань, об'єктивним є факт залежності ефективності результату від ступеня самостійності у навчанні. Складність наукової теорії для повноцінного її усвідомлення визначає в кожному окремому випадку індивідуальний бюджет часу, який обумовлюється також і рівнем складності викладу основних положень.

З позиції конкретизованого змісту професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій, знання методологічних підходів мають цінність у світлі можливості їх продуктивного використання з метою пояснення функціонування цілісної педагогічної системи. Це дає можливість побудувати пояснення еволюційним процесам наукових теорій, які знаходили практичне застосування у вигляді різних типів інновацій. Нові можливості для аналізу та пояснення традиційно незрозумілих причинно-наслідкових зв'язків у функціонуванні педагогічної системи з'являються саме із використанням системного підходу, а тому знання даного методологічного підходу мають бути результатом самостійної навчальної діяльності.

Користуючись положеннями про особливості самоорганізації складних систем, що можуть забезпечувати пролонговану у часі корекцію якості результату свого функціонування на основі даних об'єктивного контролю ми з'ясували, що самостійна діяльність з прогнозування перспектив особистісного зростання і поточного контролю стану сформованості комплексу знань та умінь є засобом підтримки належного рівня професійної підготовки до використання освітніх технологій на перспективу. На це вказують вимоги Міждержавного стандарту системи менеджменту якості «Вимоги (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011» [6] щодо забезпечення досягнення запланованих результатів одночасно із неперервністю керівництва цим процесом, постійного підвищення якості на основі оцінки фактичних показників діяльності і їх відповідності запланованим результатам. Налагоджена система самостійних робіт має створити достатню базу для забезпечення неперервного контролю суб'єктом стану власної системи методичних прийомів щодо розробки і впровадження педагогічних технологій. Для майбутнього вчителя фактичний стан його професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій не повинен залишатись незмінним тривалий час. Процедура формування

методичного комплексу має передбачати самоорганізацію контролю та корекції даного утворення, а тому у перспективі, згідно із вимогами системного підходу, відбуватиметься коригування (оновлення) комплексу теоретичних знань та методичних прийомів тиражування, оновлення, модернізації чи продукування освітніх технологій.

Знання теорії та історії розвитку технологічного підходу в освіті розкривають ідеологію розробки і упровадження сучасних педагогічних технологій, що забезпечує формування уявлень про потенційні можливості інноваційної педагогічної діяльності, яку можна конкретизувати у діях щодо розробки та упровадження нових педагогічних технологій. Об'єднані знання теорії технологічного підходу в освіті і уміння на рівні аналітико-синтетичної діяльності формують основу для виконання дій щодо самостійного пояснення особливостей виникнення, удосконалення та модернізації освітніх технологій у ретроспективному огляді, а також прогнозування перспективних напрямів розвитку освітніх технологій.

Самостійна навчальна діяльність студентів з вивчення передового педагогічного досвіду упровадження нових педагогічних технологій забезпечує формування індивідуального методичного комплексу прийомів, які створюють передумови для продуктивної педагогічної діяльності із розробки нових підходів до упровадження відомих педагогічних технологій, а також моделювання нових педагогічних технологій.

Визначені у ході дослідження специфічні особливості організації професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій конкретизують її результати: комплекс умінь щодо аналізу передового педагогічного досвіду із критичною оцінкою складових, які обумовили високу результативність підходу із визначенням сучасних наукових теорій, що пояснюють зазначене явище; аналізу нормативних документів, що регу-

люють вибір методів та прийомів реалізації освітнього процесу; аналізу умов використання відомих педагогічних технологій; пошуково-аналітична діяльність щодо реконструювання освітніх технологій з метою налаштування на роботу у національній системі освіти; умінь визначати науково-методичне підґрунтя для упровадження нових педагогічних технологій у змінених чи нових умовах відносно оригінального прототипу.

Перелічені загальнопедагогічні і спеціальні уміння дозволили конкретизувати засоби професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій: широкий спектр самостійних робіт студентів; предметне поле методологічних підходів (системного, діяльнісного, технологічного); спектр сучасних педагогічних технологій, що активно упроваджуються у національній системі освіти; комплекс аналітико-синтетичних дій щодо генерації прийомів упровадження педагогічних технологій, який розкривається повним переліком загально педагогічних і спеціальних умінь.

Висновок. Визначення засобів професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій тісно пов'язано із врахуванням положень системного, діяльнісного й технологічного підходів в організації професійної підготовки. У зв'язку із цим предметне поле зазначених методологічних підходів стає одним із таких засобів, а решту – визначає самостійний характер навчальної діяльності студента та конкретизовані результати. Серед зазначених результатів виділяємо: активність і самостійність; критичність у сприйнятті інформації; пошуково-перетворювальний характер діяльності, що виключає стандартизовані методичні прийоми; перманентність оцінних та коригувальних дій щодо стану індивідуального комплексу знань та умінь, які у сукупності утворюють зміст поняття професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій.

Список літератури:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с. – // Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/8387/1/Антонова%20Професійна%20підготовка.pdf>
3. Жерновникова О. А. Дидактичні умови стимулювання самостійної навчальної діяльності студентів медичного коледжу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання // О. А. Жерновникова – Харків 2009. – 219 с.
4. Лісіна Л. О. Теоретичні та методичні засади підготовки вчителів до конструювання навчальних технологій у процесі післядипломної педагогічної освіти: автореферат дис. ... доктор пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лариса Олександрівна Лісіна – К., 2012. – 39 с.
5. Лісіна Л. О. Теоретичні та методичні засади підготовки вчителів до конструювання навчальних технологій у процесі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... доктор пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лариса Олександрівна Лісіна – Запоріжжя, 2012. – 547 с.
6. Межгосударственный стандарт системы менеджмента качества. Требования (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011 // Режим доступу http://www.testexpert.ru/uploadedfiles/File/GOST_ISO_9001-2011_RUS.pdf